

Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju

Preddiplomski studij psihologije

Ariana Juranko

Povezanost dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama

Završni rad

Mentor: Dr. sc. Zvezdan Penezić

Zadar, 2014.

Sadržaj

Sažetak	3
Abstract	4
1. Uvod	5
2. Cilj istraživanja	11
3. Problemi i hipoteze	11
4. Metoda	11
4.1. Ispitanici	11
4.2. Mjereni instrumenti	12
4.3. Postupak	13
5. Rezultati	14
6. Rasprava	17
7. Zaključci	19
8. Literatura	20

Povezanost obrambenih mehanizama i dimenzija ličnosti

Sažetak

Istraživanje obrambenih mehanizama tek je prije nekog vremena postalo intenzivnije. Koncept obrane odnosi se na način na koji se ljudi obmanjuju i preusmjeravaju svoje misli i osjećaje s ciljem omogućavanja vanjskoj, a naročito unutarnjoj stvarnosti, da bude što podnošljivija. Funkcioniraju na nesvjesnoj razini s ciljem održavanja homeostaze, sprječavajući bolnim, mislima, emocijama i porivima da se probiju u svjesnost. Ličnost je skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca, koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu. Jedan od modela koji opisuje dimenzije ličnosti je i HEXACO model koji opisuje 6 dimenzija ličnosti. Provođena su istraživanja koja povezuju mehanizme obrane s različitim konstruktima kao što je primjerice inteligencija, zatim su se proučavale povezanosti s različitim psihičkim poremećajima, nastojalo se istražiti postoje li dobne i spolne razlike u korištenju obrambenih mehanizama. Isto tako, istražuje se i njihova povezanost s dimenzijama ličnosti, što je cilj i ovog istraživanja, s time da je naglasak stavljen na dimenzije otvorenost iskustvu i emocionalnost, te na razlike s obzirom na spol u korištenju neurotskih obrambenih mehanizama. U istraživanju su sudjelovala 154 sudionika (105 žena i 49 muškaraca), te su korišteni HEXACO-PI-(R)-60 inventar ličnosti i Upitnik obrambenih stilova DSQ-40. Utvrđena je značajna pozitivna povezanost neurotskih mehanizama obrane i dimenzije emocionalnosti, dok se povezanost dimenzije otvorenost iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama nije pokazala statistički značajnom. Nadalje, utvrđene su razlike s obzirom na spol u korištenju neurotskog tipa obrambenih mehanizama, s time da žene tu vrstu mehanizama koriste značajno više nego muškarci. Također, utvrđeno je kako su generalno najviše korišteni zreli obrambeni mehanizmi.

Ključne riječi: obrambeni mehanizmi, dimenzije ličnosti, HEXACO, DSQ-40, emocionalnost, otvorenost iskustvu

Relationship between personality traits and defense mechanisms

Abstract

The concept of psychological defense mechanisms refers to the way in which people deceive and divert their thoughts and feelings in order to allow the outside and especially the inner reality, to be as bearable as possible. They operate on an unconscious level in order to maintain homeostasis, preventing painful ideas, emotions and impulses to break through the consciousness. Personality is a set of psychological traits and mechanisms within the individual that are organized, relatively enduring and affect the interaction and adaptation to individuals intrapsychic, physical and social environment. One model that describes the dimensions of personality is the HEXACO model which describes six dimensions of personality. There have been various studies which connect defense mechanisms to different constructs such as intelligence or mental disorders. The relation to personality dimensions has also been studied, which is the goal of this research, with an emphasis on measuring the openness to experience and emotionality and gender differences in the use of neurotic defense mechanisms. A total of 154 participants took part in the study (105 women, 49 men). The HEXACO personality inventory was used to measure personality while the DSQ-40 (Defense style questionnaire) was used to measure defense mechanisms. There was a significant positive correlation between neurotic defense mechanisms and dimension of emotionality, while correlation between openness to experience and mature defense mechanisms is not statistically significant. Furthermore, gender differences have been identified in the use of neurotic type of defense mechanisms, where women used this type of mechanisms significantly more than men. Also, it was found that the most widely used type of defense mechanisms is the mature one.

Key words: defense mechanisms, personality traits, HEXACO, DSQ-40, emotionality, openness to experience

1. Uvod

Postavljanje definicije za nešto tako složeno kao što je ljudska ličnost vrlo je teško. Problem je kako postaviti definiciju koja će biti dovoljno sveobuhvatna da uključi sve potrebne aspekte, od unutrašnjih karakteristika, socijalnih efekata, kvalitete uma, do tjelesnih karakteristika, odnosa s drugima i unutrašnjih ciljeva. Usprkos tome, ipak postoji definicija koja obuhvaća sve bitne elemente ličnosti. Dakle, ličnost je skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca, koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu (Larsen i Buss, 2007). Tijekom dvadesetog stoljeća, predloženo je nekoliko desetaka taksonomija ličnosti. Od Eysenckovog hijerarhijskog modela ličnosti, Cattellove taksonomije od 16 faktora, pa sve do popularnog petfaktorskog modela Coste i McCrea, taksonomije za koju se pokazalo kako ima najveću potporu istraživača. Struktura ovog modela proizlazi iz teorija ličnosti i leksičkog pristupa, koji podrazumijeva da rječnici svakodnevnog jezika adekvatno odražavaju individualne razlike koje se odnose na socijalnu i psihološku stvarnost (Krajić, 2005). Iako je pet temeljnih dimenzija modela izdvojio još Fiske (1949), prvu potvrdu adekvatnosti petfaktorske strukture pružili su tek Tupes i Christal (1961; prema Larsen i Buss, 2007), a faktori su potom replicirani u brojnim istraživanjima, pokazujući pri tome znatan stupanj međukulturalne, jezične i metodološke invarijantnosti (Krajić, 2005). Kao što samo ime nalaže, petfaktorski model sastoji se od pet velikih faktora, a prema Normanu (1963) to su: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost nasuprot neuroticizmu i kultura, s time da su različiti istraživači različito označavali peti faktor, primjerice: intelekt, inteligencija, maštovitost, otvorenost prema iskustvima, profinjenost (Brand i Egan, 1989). Glavni uzrok tih razlika je što su različiti istraživači prilikom faktorske analize polazili od različitih skupova čestica. Oni koji su kretali od leksičke strategije i koristili čestice u obliku pridjeva, tipično su prihvaćali intelekt kao naziv za peti faktor (Saucier i Goldberg, 1996). Suprotno, oni koji su koristili čestice u obliku rečenica, preferirali su otvorenost ili otvorenost prema iskustvima, jer taj naziv bolje iskazuje sadržaj tih čestica (McCrae i Costa 1997). S vremenom, spomenuti su faktori postali poznati kao „Velikih pet“ (eng. *Big five*) (Goldberg, 1981).

Nadovezujući se na petfaktorski model, Lee i Ashton (2004) predložili su novi model ličnosti poznat kao HEXACO model. Nastao je iz ponovljenih analiza studija ličnosti koje su otkrile kako je prostor ličnosti bolje definiran kao šestodimenzionalan, a ne petodimenzionalan (Ashton i Lee, 2007). Iako postoje velike sličnosti s modelom „Velikih pet“ oni se razlikuju u teoretskoj interpretaciji faktora (Ashton i Lee, 2007). HEXACO model opisuje šest različitih

dimenzija i predstavlja reorganizaciju petfaktorskog modela, na način da je uključena dodatna dimenzija nazvana poštenje/skromnost. Detaljnije, HEXACO model sastoji se od netom spomenute dimenzije poštenje/skromnost s pripadajućim facetama: iskrenost, poštenje, skromnost i nedostatak pohlepe. Ova nova dimenzija nema ekvivalent u modelu „Velikih pet“. Nadalje, dimenzija emocionalnosti definirana je tjeskobom, sentimentalnosti, emocionalnom ovisnošću, strepnjom, emocionalnom reaktivnosti naspram sigurnosti, čvrstinom i hrabrošću. Dimenzija emocionalnosti slična je dimenziji emocionalne stabilnosti kod modela „Velikih pet“, samo što nema više emocionalne stabilnosti na jednom polu i neuroticizma na drugom. Točnije, ukoliko osoba postiže veliki rezultat na emocionalnosti to ne poprima samo negativno značenje poput visokog neuroticizma kod modela „Velikih pet“, jer to samo znači da ta osoba ima intenzivnije reakcije na stresne događaje i žudi za emocionalnom potporom drugih, ali također pokazuje više empatije i povezanosti s drugima. Unatoč tome što HEXACO model ne sadrži direktno dimenziju neuroticizma, rađeni su Pearsonovi koeficijenti korelacije između rezultata dimenzije emocionalnosti HEXACO modela i rezultata dimenzije emocionalne stabilnosti modela „Velikih pet“, te su dobivene povezanosti koje se kreću od -.40 do -.60 (Ashton i Lee, 2009; Babarović i Šverko, 2013) što ukazuje na činjenicu da se emocionalnost uvelike preklapa s emocionalnom stabilnošću odnosno neuroticizmom, a što opravdava poistovjećivanje emocionalnosti s neuroticizmom. Ekstraverziju, još jednu dimenziju HEXACO modela, čine pričljivost, socijabilnost, živost naspram sramežljivosti, pasivnosti i mirnoće, te je vrlo slična istoimenoj dimenziji iz modela „Velikih pet“. Ugodnost uključuje prijatnu i blagu narav, toleranciju, ljubaznost, naspram naglom temperamentu, iritabilnosti, kritičnosti i svadljivosti. Sadržaj ove dimenzije malo se razlikuje od ugodnosti modela „Velikih pet“, zbog faceta naglog temperamenta i iritabilnosti koje prema modelu „Velikih pet“ priliče aspektima niske emocionalne stabilnosti. Savjesnost je definirana marljivošću, organizacijom, pažljivošću i temeljitosti, te je gotovo identična dimenziji ugodnosti u modelu „Velikih pet“. Na kraju, otvorenost iskustvu definirana je maštovitošću, uključujući originalnost i kreativnost, te intelektualnu radoznalost i znatiželju. Intelpekt, u smislu generalne inteligencije ili mentalne sposobnosti nije uključen, stoga otvorenost iskustvu samo djelomično reprezentira dimenziju intelekt/maštovitost Big five modela (Babarović i Šverko, 2013). Početak konstrukcije HEXACO skale seže još u 2000. godinu. Nakon uvođenja nekolicine promjena i unaprjeđenja skale, konstruirana je posljednja verzija HEXACO-PI-R inventara ličnosti, s time da je potrebno naglasiti da postoje verzije od 200, 100 i 60 čestica. HEXACO-60, verzija od 60 čestica, korištena i u ovom istraživanju, prigodna je za situacije kada je vrijeme ispitivanja ograničeno

(Ashton i Lee, 2009). Ovaj je inventar ličnosti provjeren i na hrvatskoj populaciji, te je dobivena visoka pouzdanost istog (Babarović i Šverko, 2013).

Mogućnost da je ljudski um sposoban zavarati sam sebe nije nova ideja, naprotiv, ovu je pretpostavku predstavio grčki govornik Demosten, još u 3. stoljeću prije nove ere (Cramer, 1998). Međutim, Sigmund Freud je taj koji je u prvoj polovici prošlog stoljeća predstavio ideju obrambenih mehanizama u području psihologije (Freud, 1962; prema Cramer, 1998). Nažalost, obrambeni su mehanizmi prečesto ignorirani u psihologijskim istraživanjima. Moguć razlog ignoriranja istraživanja ovog konstrukta unutar istraživanja ličnosti leži u generalnoj averziji prema psihoanalizi i pogrešno shvaćenom uvjerenju da obrambeni mehanizmi pripadaju samo području psihopatologije. Jedna od glavnih karakteristika obrambenih mehanizama jest da su povezani s nesvjesnim mentalnim funkcioniranjem. U skladu s tim, akademska se psihologija dugo godina držala izreke „Ako nešto ne vidiš, to ne postoji“, te je tako ideja o nesvjesnim mentalnim procesima potjerana u područje mistike, parapsihologije i ostalih neznanstvenih područja. Donekle je ironično da su znanstvenici u području ličnosti do nedavno dovodili u pitanje mogućnost postojanja nesvjesnih procesa, dok su kolege u drugim područjima kao što su kognitivna, razvojna, socijalna psihologija, odavno prepoznali njihovu važnost, te ih uključili u teoretske i istraživačke programe (Cramer, 1998). Cramer (1998) tvrdi da se obrambeni mehanizmi sastoje od šest definicijskih karakteristika. Oni su, kao što je već navedeno, izvan svijesti pojedinca, štite samopoštovanje na način da drže neprihvatljive misli, impulse i želje izvan čovjekove svijesti, štite pojedinca od doživljavanja prekomjerne tjeskobe i dio su normalnog funkcioniranja ličnosti. Objašnjenja samopoštovanja, ciljeva, osobnih težnji, pod utjecajem su obrambenih procesa, odnosno potreba za predstavljanjem samih sebe na način koji se i samom pojedincu čini prihvatljiv (McAdams, 1998). Funkcioniraju na nesvjesnoj razini s ciljem održavanja homeostaze, sprječavajući bolnim idejama, emocijama i porivima da postanu svjesni (Doruk, Sütcigil, Erdem, Isintas i Özgen, 2009). Također, mogu dovesti do patološkog stanja, ako se jedan ili više njih koristi u pretjeranoj mjeri, te se razlikuju jedni od drugih. Koncept obrane odnosi se dakle na način na koji se ljudi obmanjuju i preusmjeravaju svoje misli i osjećaje s ciljem omogućavanja vanjskoj, a naročito unutarnjoj stvarnosti, da bude što podnošljivija. Postoje brojni obrambeni mehanizmi i zapravo nema teoretskog konsenzusa o njihovu točnom broju. Unatoč tome, mehanizmi obrane najčešće se dijele na zrele, nezrele i neurotske (Furnham, 2012). Široko prihvaćena i podržana je i Vaillantova taksonomija obrambenih stilova (Tauschke, Merskey i Helmes, 1990). Vaillant (1977; prema Furnham, 2012) je predložio razvojnu hijerarhiju četiri razine

obrane koje obuhvaćaju patološke mehanizme (poricanje i iskrivljenje), koji navode pojedinca da izmjeni trenutačna iskustva, da bi uklonio bilo kakvu potrebu suočavanja sa stvarnošću. Nadalje, zreli mehanizmi (sublimacija, humor, altruizam) koji su usvojeni tijekom pojedinčeva života s ciljem suočavanja s trenutačnim okolnostima, pomažu pojedincu da efektivno eliminira konfliktne emocije i misli. S druge strane, nezreli mehanizmi (*acting out* i fantazije) smanjuju tjeskobu i anksioznost koji su uzrokovani neugodnim okruženjem ili neprijatnim društvom. Na kraju, postoje neurotski mehanizmi (intelektualizacija, premještanje, racionalizacija), koji pružaju samo kratkotrajne pogodnosti i olakšanje, te pojedinci kojima je dominantan ovaj tip obrane obično imaju problema u vezama, na poslu i općenito im je smanjeno životno zadovoljstvo (Furnham, 2012). Iako su obrambeni mehanizmi inicijalno svrstavani u područje psihopatologije, taj je limitiran fokus proširen na korištenje obrambenih mehanizama u svakodnevnom, normalnom funkcioniranju. U skladu sa starijom klasičnom psihoanalitičkom teorijom, funkcija obrambenih mehanizama jest da zaštiti pojedinca od doživljavanja prevelike količine anksioznosti. Takva bi se anksioznost pojavila, ako bi pojedinac postao svjestan neprihvatljivih misli, impulsa ili želja. Mehanizmi nisu više eksplicitno vezani za zastarjelu teoriju psihoanalize, već se fokus prebacuje na korištenje mehanizama kako bi se zadržalo samopoštovanje i integritet vlastite slike o sebi (Giovacchini, 1984). S obzirom na to Loewenstein (1967, str. 800) je napisao: „Obrambeni mehanizmi su fenomeni korišteni za zaštitu integriteta organizacije ega, stoga je njihova funkcija implicitno adaptivna“. Udaljavanje od zastarjele teorije naglasili su i Sandler i Joffe (1967, str 513): „Možemo smatrati kako su obrambeni mehanizmi dominantnije usmjereni na održavanje blagostanja, nego na sprečavanje nastanka anksioznosti“. McAdams (1998) ilustrira kako su obrambeni mehanizmi na neki način čuvari pojedinčeva identiteta. Obrambeni mehanizmi neophodni su i imaju korisnu ulogu u svakodnevnom funkcioniranju. Postoje dokazi da većina ljudi koristi ove procese kako bi se suočili s razočaranjem, ljutnjom i ostalim stresnim situacijama (Cramer, 1991). Postavlja se pitanje kako te mentalne operacije nastaju. Učimo li ih na isti način kao što se uče ostale mentalne sposobnosti ili su oni dio urođenog razvojnog plana? Važna je distinkcija između naučenih i nenaučenih mehanizama adaptacije. Nerazumijevanje odvojenosti ove dvije vrste mehanizama rezultiralo je zbunjenošću u psihologiji u pogledu strategija suočavanja i obrambenih mehanizama (Cramer, 1991). Mehanizmi obrane slični su stilovima suočavanja, s obzirom da su oboje adaptivni procesi, međutim suočavanje se odnosi na svjesne strategije i povezano je s voljnom kontrolom (Cramer, 2000). One su namjerno korištene kod upravljanja, rješavanja ili mijenjanja problemske situacije ili pojedinčeve reakcije na tu situaciju. S druge strane obrambeni mehanizmi djeluju izvan ljudske svjesnosti, na način da mijenjanju unutarnje

psihološko stanje pojedinca – kako se on osjeća, kako interpretira situaciju – ali ne mijenjaju vanjsku realnost. I strategije suočavanja, i obrambeni mehanizmi koriste se za adaptaciju na životne stresore, s time da se prvi mogu naučiti, dok se potonji razvijaju u sklopu normalnog razvoja pojedinca (Cramer, 1991). Obrambeni mehanizmi, dakle, pomažu u prilagodbi i premda ih se često povezuje s različitim psihičkim tegobama, oni nemaju nužno patološke konotacije. Zapravo, autori poput Vaillanta i Cramera smatraju da su mehanizmi obrane sastavni dio normalnog razvoja svake osobe, te da su zreli mehanizmi zdravi i adaptivni, i da kao takvi predstavljaju najbolje prediktore psihološkog i tjelesnog zdravlja (Vaillant, 2000; Cramer, 2001). Tek kada postanu životni stil izbjegavanja suočavanja s realnošću i kada više ne uspijevaju držati anksioznost pod kontrolom, javljaju se psihički poremećaji (Vulić-Prtorić, 2008).

Smatra se kako su obrambeni mehanizmi od središnjeg značenja za individualne razlike u organizaciji ličnosti i da su prediktivni elementi ličnosti u cjelini (Weinberger, 1998). Tako je znanstvenike u području istraživanja psihologije ličnosti zanimalo postoji li povezanost obrambenih mehanizama i dimenzija ličnosti. Dolazilo se do raznih saznanja, primjerice McCrae i suradnici (1991; prema Furnham, 2012) u svom istraživanju dobili su rezultate koji ukazuju na pozitivnu povezanost neurotskih obrambenih mehanizama i dimenzije neuroticizma. Kao što je već ranije navedeno, emocionalnost se uvelike preklapa s emocionalnom stabilnošću odnosno neuroticizmom, što opravdava poistovjećivanje emocionalnosti s neuroticizmom u ovom slučaju povezanosti s neurotskim obrambenim mehanizmima. Također istraživači u području ličnosti utvrdili su i pozitivnu povezanost otvorenosti iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama. Naime, osobe koje postižu više rezultate na dimenziji otvorenosti iskustvu, skloniji su nesvjesno predviđati, identificirati i prihvaćati potencijalne nepovoljne situacije i sposobni su reinterpretirati ih na način da izazovu pozitivne emocije kroz primjerice humor, koji je dio zrelog načina obrane (Furnham, 2012). I kod muškaraca i kod žena, otvorenost iskustvu raste i razvija se tijekom odrasle dobi (Soto, John, Gosling i Potter, 2011). Isti je slučaj i s obrambenim mehanizmima. Točnije, Vaillant (1977; prema Furnham, 2012) je kroz svoja istraživanja ustanovio, da se, kako ispitanici postaju stariji i zreliji, smanjuje korištenje nezrelih i neurotskih, a povećava korištenje zrelog stila obrane. Mnogi pojedinci prijelazom u odraslu dob postaju zreliji u vidu razvoja obrambenih mehanizama, posebno pokazujući povećane sposobnosti reguliranja emocija, načina na koji ih izražavaju, te doživljavaju i razvijaju efektivne strategije upravljanja gubicima i dobicima u

zrelijoj dobi (Baltes, 1997; Labouvie-Vief, Hakim-Larson, 1989; prema Segal, Coolidge i Mizuno, 2007).

Osim povezanosti dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama, provedena su istraživanja koja uzimaju u obzir razlike u korištenju obrambenih mehanizama s obzirom na spol. Naime, istraživanja pokazuju da postoje razlike s obzirom na spol u korištenju mehanizama obrane (Cramer, 1991., 2006; Hibbard i Porcelli, 1998; Mahalik i sur., 1998; prema Drapeau Thompson, Petraglia, Thygesen i Lecours, 2011). Muškarci i žene se nose s anksioznošću na drugačije načine (De Wilde, Broekaert i Rosseel, 2006), te tako dolazi do potrebe za korištenjem različitih mehanizama obrane, a tako i različitih načina liječenja, ukoliko mehanizmi obrane postanu patološki. Cramer (1991) naglašava da se razlike u korištenju obrambenih mehanizama s obzirom na spol više ističu sa starenjem pojedinca. Nakon završetka razdoblja srednje škole, kod muškaraca se povećava eksternalizacija konflikata, dok žene povećano koriste mehanizme obrane koji naglašavaju internalizaciju konflikata, okrećući agresiju i asertivnost prema unutra.

Također je dobivena razlika s obzirom na spol za dimenziju neuroticizma odnosno emocionalnosti, pri čemu su žene emotivnije od muškaraca, dakle postižu veće rezultate na spomenutoj dimenziji (Schmitt, Realo, Voracek, i Allik, 2008; Lee, Ogunfowora i Ashton, 2005). To je pokazano i na hrvatskom uzorku (Babarović i Šverko, 2013). Upravo činjenica da žene postižu veće rezultate na toj dimenziji predviđa kako će žene više koristiti neurotske obrambene mehanizme u odnosu na muškarce.

S obzirom na dosadašnja istraživanja može se očekivati povezanost dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama, naročito emocionalnosti i neurotskih obrambenih mehanizama te otvorenosti iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama. Također se mogu očekivati razlike s obzirom na spol u korištenju obrambenih mehanizama, pri čemu se očekuje da će žene, zbog veće emotivnosti kojoj su sklone, više koristiti neurotske mehanizme obrane nego muškarci.

2. Cilj istraživanja

S obzirom na već provedena istraživanja u području psihologije ličnosti i s obzirom na njihove nalaze, cilj ovog istraživanja je ispitati postoji li povezanost obrambenih mehanizama i dimenzija ličnosti.

3. Problemi i hipoteze

1. Ispitati postoji li povezanost između dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama.

Hipoteza 1: Na temelju dosadašnjih istraživanja očekuje se pozitivna povezanost neurotskih obrambenih mehanizama i dimenzije emocionalnosti.

Hipoteza 2: U skladu s dosadašnjim istraživanjima u području ličnosti, očekuje se pozitivna povezanost dimenzije otvorenosti iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama.

2. Ispitati postoje li razlike s obzirom na spol u korištenju obrambenih mehanizama.

Hipoteza 3: S obzirom da dosadašnja istraživanja ukazuju na činjenicu da žene, za razliku od muškaraca, postižu veće rezultate na dimenziji emocionalnosti (neuroticizma), očekuje se kako će one češće nego muškarci koristiti neurotske obrambene mehanizme.

4. Metoda

4.1. Ispitanici

Istraživanje je provedeno u uzorku od 154 ispitanika, od toga 105 žena i 49 muškaraca u dobi od 18 do 29 godina ($M=21.83$; $SD=2.63$).

4.2. Mjerni instrumenti

Upitnik obrambenih stilova DSQ-40 (Defense Style Questionnaire)

Ovaj mjerni instrument, autora Andrews i suradnika (1993) upitnik je samoprocjene kojim se ispituju svjesni aspekti 20 obrambenih mehanizama (po 2 čestice za svaki mehanizam) koji su grupirani u 3 skupine specifičnih obrambenih stilova: zreli, nezreli i neurotični. Svakoj čestici DSQ-40 pridružena je ljestvica od 9 stupnjeva u rasponu od 1 (uopće se ne slažem) do 9 (u potpunosti se slažem). Upitnikom se dobivaju informacije o 20 obrambenih mehanizama i 3 osnovna obrambena stila. Individualni rezultat dobiva se računanjem prosječne vrijednosti zbroja dvije čestice koje opisuju svaki od 20 navedenih obrambenih mehanizama, odnosno prosječne vrijednosti zbroja obrambenih mehanizama koji opisuju svaki od 3 navedena obrambena stila:

1. *zrele obrane* (četiri obrane, osam čestica): sublimacija, humor, anticipacija, supresija;
2. *neurotske obrane* (četiri obrane, osam čestica): negiranje, pseudoaltruizam, idealizacija, reaktivna formacija,
3. *nezrele obrane* (12 obrana, 24 čestice): projekcija, pasivna agresija, izvođenje ili *acting out*, izolacija, devaluacija, autistična fantazija, poricanje, premještanje, disocijacija, raščlanjivanje ili *splitting*, racionalizacija, somatizacija.

U ovom je istraživanju korištena hrvatska verzija upitnika (Vulić-Prtorić, 2008). Što je veći rezultat, to je veća korištenost određenog obrambenog mehanizma (Camacho, Chávez-León, Uribe, Jiménez i López, 2010).

HEXACO-PI-(R)-60 (Hrvatska verzija)

Ashton i Lee (2009) konstruirali su upitnik koji mjeri šest HEXACO dimenzija ličnosti (H= *Honesty/Humility*—skromnost/poštenje; E= *Emotionality*—emocionalnost; X= *Extraversion*—ekstraverzija; A= *Agreeableness*—ugodnost; C= *Conscientiousness*—savjesnost; O= *Openness to experience*—otvorenost iskustvu). Sastoji se od 60 čestica podijeljenih u četiri facete za svaku od šest dimenzija ličnosti. Sudionici su zamoljeni da vrednuju svaku česticu, tj. izjavu na skali od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Dobivaju se posebni rezultati za svaku od 24 facete, na način da se računaju aritmetičke sredine procjena tvrdnji koje se tiču

pojedine facete ličnosti, s time da se određene čestice boduju u suprotnom smjeru. Rezultat za dimenzije ličnosti formira se izračunom aritmetičke sredine rezultata postignutih na facetama koje se tiču odgovarajuće dimenzije ličnosti. Minimalni rezultat koji je moguć za dimenzije ličnosti i facete je jedan, a maksimalni 5. Dobivaju se rezultati za sljedeće dimenzije:

- Poštenje/skromnost naspram nepoštenju, manipulativnosti i osjećaju važnosti
- Emocionalnost naspram emocionalnoj distanciranosti
- Ekstraverzija naspram introverziji
- Ugodnost naspram neugodnosti
- Savjesnost naspram neorganiziranosti i nesavjesnosti
- Otvorenost iskustvu naspram konzervativnosti i nižoj razini intelektualne znatiželje

Prilikom provjere HEXACO modela na hrvatskoj populaciji, Babarović i Šverko (2013) preveli su HEXACO-PI-(R)–60 upitnik ličnosti na hrvatski jezik, te je ta verzija upitnika korištena u ovom istraživanju.

4.3. Postupak

Podaci su prikupljani internet verzijama upitnika. Sudionici su pozvani na sudjelovanje u istraživanju putem Facebook-a, e-maila i različitih foruma. Sudjelovanje je bilo dobrovoljno i anonimno, nije se davala povratna informacija pojedincima o dobivenom rezultatu i nisu se davali poticaji u obliku nagrada.

5. Rezultati

U Tablici 1 donose se osnovni deskriptivni parametri korištenih skala.

Tablica 1 Aritmetičke sredine i standardne devijacije dobi, rezultata na HEXACO upitniku ličnosti i rezultata tri razine obrambenih mehanizama na DSQ-40 (N=154)

	<i>M</i>	<i>SD</i>
Dob	21,83	2,63
Poštenje/skromnost	3,29	0,60
Emocionalnost	3,10	0,70
Ekstraverzija	3,24	0,65
Ugodnost	2,96	0,65
Savjesnost	3,25	0,58
Otvorenost iskustvu	3,69	0,68
Zreli mehanizmi	6,07	1,16
Nezreli mehanizmi	4,49	1,06
Neurotski mehanizmi	4,93	1,24

Kako bi se provjerila povezanost između korištenja određenih stilova obrane i dimenzija ličnosti, provedeni su parcijalni Pearsonovi koeficijenti korelacije.

Tablica 2 Pearsonovi koeficijenti parcijalnih korelacija između HEXACO dimenzija ličnosti i tri razine obrambenih mehanizama prema DSQ-40

	Zreli	Nezreli	Neurotski
Poštenje/skromnost	-.01	-.17*	.07
Emocionalnost	-.20*	-.04	.37**
Ekstraverzija	.24**	-.12	.21*
Ugodnost	.21*	-.28**	.10
Savjesnost	-.01	-.15	-.04
Otvorenost iskustvu	.09	.01	.15

* $p < .05$

** $p < .01$

Pearsonovi koeficijenti korelacije pokazali su statistički značajnu, nisku, negativnu povezanost zrelih obrambenih mehanizama i dimenzija emocionalnosti ($r(152) = -.20$; $p < .05$), ekstraverzije ($r(152) = .24$; $p < .01$), i ugodnosti ($r(152) = .21$; $p < .05$). Pokazala se također statistički značajna, niska, negativna povezanost nezrelih obrambenih mehanizama i dimenzija poštenja/skromnosti

($r(152)=-.17$; $p<.05$) i ugodnosti ($r(152)=-.28$; $p<.01$). Neurotski obrambeni mehanizmi pozitivno su povezani s emocionalnošću ($r(152)=.37$; $p<.01$) i ekstraverzijom ($r(152)=.21$; $p<.05$). Nije utvrđena statistički značajna povezanost između zrelih obrambenih mehanizama i dimenzije otvorenost iskustvu.

S ciljem provjere spolnih razlika u zastupljenosti dimenzija ličnosti provedeno je testiranje t-testom.

Tablica 3. Prikaz rezultata t-testa među skupinama muškaraca i žena s obzirom na zastupljene dimenzije ličnosti

	<i>M</i>		<i>Sd</i>		<i>t</i>
	Muškarci	Žene	Muškarci	Žene	
Poštenje/skromnost	3,16	3,35	0,62	0,58	-1,83
Emocionalnost	2,73	3,27	0,61	0,68	-4,70*
Ekstraverzija	3,36	3,19	0,61	0,66	1,54
Ugodnost	2,98	2,95	0,57	0,69	0,21
Savjesnost	3,16	3,29	0,61	0,56	-1,32
Otvorenost iskustvu	3,62	3,73	0,66	0,70	-0,89

* $p<.01$; $df=152$

Rezultati su pokazali statistički značajnu razliku između muškaraca i žena na dimenziji emocionalnosti ($t(152)=-4.70$); $p>.01$) s time da žene postižu značajno više rezultate od muškaraca.

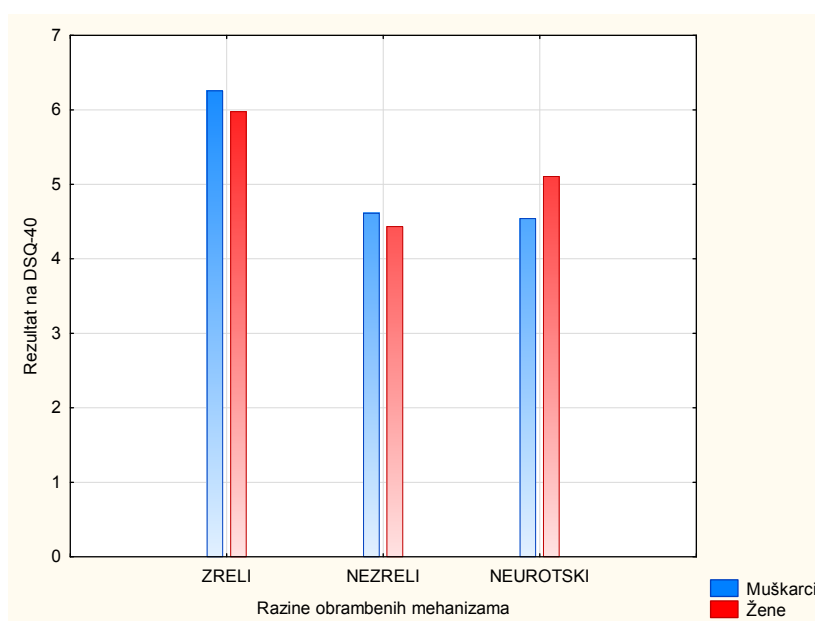
Kako bi se provjerilo na kojim obrambenim mehanizmima pojedinci postižu najviši rezultat, te postoji li utjecaj spola na taj rezultat, provedena je mješovita 2x3 ANOVA

Tablica 4 Rezultati analize varijance rezultata na upitniku DSQ-40 s obzirom na spol i tip obrambenog mehanizma

Efekt	<i>F</i>	<i>df</i>
Spol	.06	1,152
Mehanizam	113.63*	2,304
Mehanizam*Spol	8.44*	2,304

* $p<.01$

Rezultati pokazuju značajan glavni efekt mehanizma obrane ($F(2,304)=113.63$, $p<.01$), te značajnu interakciju mehanizama obrane i spola ($F(2,304)=8.44$, $p<0.1$). Post hoc testiranje Tukey HSD testom pokazalo je da muškarci i žene značajno više koriste zrele u odnosu na nezrele i neurotske mehanizme obrane. Također, pokazalo se da da žene značajno više koriste neurotske u odnosu na nezrele mehanizme, dok ta razlika kod muškaraca nije značajna. Nadalje, post hoc testiranje je pokazalo da žene neurotske mehanizme koriste značajno više nego muškarci.

Slika 1. Prikaz veličine rezultata na upitniku DSQ-40 s obzirom na spol i korištenje određenog tipa obrambenog mehanizma

6. Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati postoji li povezanost obrambenih mehanizama i dimenzija ličnosti. Također, osim same povezanosti ta dva konstrukta usmjerila se pažnja i na razlike s obzirom na spol kako u korištenju obrambenih mehanizama tako i u izraženosti dimenzija ličnosti kod muškaraca i žena. Proučavanjem literature i prijašnjih istraživanja u području dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama postavljeni su odgovarajući problemi i sukladne hipoteze.

Prvi problem odnosio se na samu povezanost obrambenih mehanizama i dimenzija ličnosti. U skladu s prijašnjim istraživanjima (McCrae i sur, 1991; prema Furnham, 2012) očekivala se pozitivna povezanost neurotskih obrambenih mehanizama i dimenzije emocionalnosti. Kako bi se dobio odgovor na ovaj problem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti parcijalnih korelacija kako bi se utvrdila povezanost između pojedinih dimenzija ličnosti i obrambenih mehanizama nakon što se statistički kontrolira međusobna povezanost dimenzija ličnosti. Rezultati su pokazali (Tablica 2) pozitivnu povezanost dimenzije emocionalnosti i neurotskih mehanizama obrane, kao što se i očekivalo. Naime, pojedinci koji imaju visok rezultat na neuroticizmu koji je zapravo dimenzija modela „Velikih pet“, a za koju se na temelju provedenih statističkih analiza povezanosti dimenzija ličnosti modela „Velikih pet“ i dimenzija ličnosti HEXACO modela, može reći da se uvelike preklapa sa visokim rezultatom na dimenziji emocionalnosti HEXACO modela, biti će skloni izbjegavati stresne događaje na način da iskrive realnost u skladu s unutarnjim potrebama. Također će odvojiti emocije od događaja kroz racionalizaciju (Eysenck i Eysenck, 1985) koja prema Vaillant (1977; prema Furnham 2012) pripada neurotskim obrambenim mehanizmima. Prema dobivenim rezultatima, postavljena pretpostavka može se potvrditi. Nadalje, na temelju dosadašnjih istraživanja (Furnham, 2012) pretpostavilo se kako će postojati statistički značajna povezanost između dimenzije otvorenosti iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama. Osobe koje postižu više rezultate na dimenziji otvorenosti iskustvu, sklonije su nesvjesno predviđati, identificirati i prihvaćati potencijalno nepovoljne situacije i sposobne su reinterpretirati ih na način da izazovu pozitivne emocije kroz primjerice humor, koji je dio zrelog načina obrane. Rezultati pokazuju kako ne postoji, statistički značajna korelacija zrelih obrambenih mehanizama i otvorenosti iskustvu, što se protivi dosadašnjim nalazima (npr. Soldz, Demby i Merry, 1995). Moguće objašnjenje neznačajne povezanosti leži u činjenici što su svi sudionici bili mlađi od 30 godina (18-29), a pokazalo se kako se otvorenost iskustvu razvija s godinama,

kao i zreli obrambeni mehanizmi (Soto, John, Gosling i Potter, 2011). Također, otvorenost iskustvu je dimenzija ličnosti koja se ponešto drugačije definira u nizu upitnika ličnosti, kao što je ranije navedeno, još uvijek ne postoji konsenzus oko te dimenzije i njene definiranosti. Stoga je moguće da je i to utjecalo na rezultate. S obzirom na dobivene rezultate postavljena je hipoteza odbačena.

Drugi problem odnosio se na ispitivanje razlika u korištenju obrambenih mehanizama s obzirom na spol. S obzirom da se žene općenito karakteriziraju kao emotivnije, te je utvrđeno kako generalno postižu više rezultate na dimenziji emocionalnosti (Lee i Ashton, 2004; Lee Ogunfowora i Ashton, 2005) očekivalo se kako će koristiti neurotske mehanizme obrane u većoj mjeri nego muškarci. Kako bi se provjerila postavljena pretpostavka proveden je t-test koji ukazuje na statistički značajnu razliku između muškaraca i žena na dimenziji emocionalnosti, s time da žene postižu veće rezultate u odnosu na muškarce. Nadalje, statistička analiza je uključivala provođenje analize varijance, čiji su rezultati pokazali kako postoji značajan efekt mehanizama obrane, te značajna interakcija mehanizama obrane i spola. Post hoc testiranje Tukey HSD testom pokazalo je da muškarci i žene koriste značajno više zrele mehanizme u odnosu na nezrele i neurotske. Također, pokazalo se da žene u odnosu na muškarce više koriste neurotske mehanizme nego nezrele, dok ta razlika kod muškaraca nije statistički značajna. Dakle, kao što prikazuje Slika 1 može se vidjeti da žene u značajnijoj mjeri koriste neurotske obrambene mehanizme u odnosu na muškarce. Žene koriste internalizirajuće obrambene mehanizme, dok muškarci koriste eksternalizirajuće (Petraglia, Thygesen, Lecours i Drapay, 2009), točnije ženama je teže izraziti agresiju na eksternalan način, te je tako vjerojatnije da će se okrenuti mehanizmima koji modificiraju unutarnje misli i osjećaje, što dovodi do korištenja neurotskih obrambenih mehanizama. S druge strane, muškarci više ovise o mehanizmima koji lociraju konflikt u vanjskome svijetu, kao što je npr. projekcija. S obzirom na dobivene rezultate, postavljena hipoteza je potvrđena.

Postoje neka ograničenja, kako općenito kod istraživanja obrambenih mehanizama, tako i u provedenom istraživanju. Obrambeni mehanizmi, odnosno proučavanje istih, istovremeno je fascinantno i frustrirajuće za većinu istraživača jer su mehanizmi konceptijski intrigantni, međutim često je problem njihova dostupnost. Kao što je već nekoliko puta naglašeno, oni su nesvjesni i mogu biti procijenjeni samo indirektno i postaje upitno jesu li pojedinci zapravo sposobni i željni priznati da ih koriste (Paulhus, 1991). Nadalje, s obzirom na prilično homogeni uzorak koji je korišten u istraživanju, bilo bi korisno i zanimljivo replicirati istraživanje koristeći uzorak koji je veći i heterogeniji i s obzirom na kulturu i dob. Također bi bilo

zanimljivo provesti longitudinalno istraživanje kako bi se utvrdile moguće promjene u korištenju obrambenih mehanizama s obzirom na dob.

7. Zaključci

Pokazalo se da postoji statistički značajna povezanost između dimenzije emocionalnosti i neurotskih mehanizama obrane, dok se povezanost između dimenzije otvorenost iskustvu i zrelih obrambenih mehanizama nije pokazala statistički značajnom.

Kada se radi o razlikama dobivena je statistički značajna razlika u korištenju neurotskih obrambenih mehanizama između muškaraca i žena, s time da žene više nego muškarci koriste neurotske obrambene mehanizme.

8. Literatura

- Andrews, G., Singh, M. i Bond, M. (1993). The Defence Style Questionnaire. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 181, 246-256.
- Ashton, M.C., i Lee, K. (2007). Empirical, theoretical, and practical advantages of the HEXACO model of personality structure. *Personality and Social Psychology Review*, 11, 150-166.
- Ashton, M.C. i Lee, K. (2009). The HEXACO-60: A short measure of the major dimensions of personality. *Journal of Personality Assessment*, 91, 340-345.
- Babarović, T. i Šverko, I. (2013). The HEXACO personality domains in the Croatian sample. *Društvena istraživanja*, 3, 397-411.
- Brand, C.R. i Egan, V. (1989). The „big five“ dimensions of personality? Evidence from ipsative adjectival self-attributions. *Personality and Individual Differences*, 10, 1165-1171.
- Camacho, E.B., Chávez-León, E., Uribe, M.P., Jiménez, A.Y. i López, O.N. (2010). The levels of psychological functioning of personality and the mechanisms of defense. *Salud Mental*, 33, 517-526.
- Cramer, P. (2001). Defense use and defense understanding in children. *Journal of Personality*, 69, 297-322.
- Cramer, P. (2000). Defense mechanism in psychology today. *American Psychologist*, 55, 637-646.
- Cramer, P. (1998). Defensiveness and defense mechanisms. *Journal of Personality*, 66, 878-894.
- Cramer, P. (1991). *The development of defense mechanisms: Theory, research and assessment*. New York: Springer-Verlag.

- De Wilde, J., Broekaert, E. i Rosseel, Y. (2006). Problem severity profiles of clients in European therapeutic communities: Gender differences in various areas of functioning. *European Addiction Research*, 2, 128-137.
- Doruk, A., Sutçigil, I., Erdem, M., Isintas, M. i Özgen, F. (2009). Defense mechanisms in adjustment disorder. *Yeni Symposium Journal*, 47, 135-141.
- Drapeau, M., Thompson, J., Petraglia, J., Thygesen, K.L. i Lecours, S. (2011). Defense mechanisms and gender: An examination of two models of defensive functioning derived from the Defense style questionnaire. *International Journal of Psychology and psychological Therapy*, 11, 149-155.
- Eysenck, H.J. i Eysenck, S.B.G. (1985). *Personality and individual differences: A natural-science approach*. New York: Plenum Press.
- Fiske, D.W. (1949). Consistency of the factorial structures of personality ratings from different sources. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 44, 329-344.
- Furnham, A. (2012). Lay understandings of defence mechanisms. The role of personality traits and gender. *Psychology, Health & Medicine*, 17, 723-734.
- Giovacchini, P.L. (1984). *Character disorders and adaptive mechanisms*. New York: Jason Aronson.
- Goldberg, L.R. (1981). Language and individual differences: The search for universals in personality lexicons. *Review of personality and social psychology*. Beverly Hills: Sage.
- Krapić, N. (2005). Dimenzije ličnosti petofaktorskog modela i radno ponašanje. *Psihologijske teme*, 14, 39-55.
- Larsen, R.J. i Buss, D.M. (2007). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Lee, K. i Ashton, M.C. (2004). Psychometric properties of the HEXACO personality inventory. *Multivariate Behavioral Research*, 39, 329-358.
- Lee, K., Ogunfowora, B. i Ashton, M. C. (2005). Personality traits beyond the Big Five: Are they within the HEXACO space? *Journal of Personality*, 73, 1437-1463
- Loewenstein, R.M. (1967). Defensive organization and autonomous ego functions. *Journal of American Psychoanalytic Association*, 15, 795-809.
- McAdams, D.P. (1998). The role of defense in the life story. *Journal of Personality*, 66, 1125-1146.
- McCrae, R.R. i Costa, P.T. Jr. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, 52, 509-516.
- Norman, W.T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *Journal of Abnormal Psychology*, 66, 574-583.
- Paulhus, D., Fridhandler, B. i Hayes, S. (1991). Psychological defense: Contemporary theory and research. Johnson, J. i Hogan, R. (ur.), *Handbook of Personality* (str. 544–580). New York: Academic Press.
- Petraglia, J., Thygesen, K., Lecours, S. i Drapeay, M. (2009). Gender differences in self reported defense mechanisms. *American Journal of Psychotherapy*, 63, 87-99.
- Sandler, J., Joffe, W.G. (1967). On the psychoanalytic theory of autonomy and the autonomy of psychoanalytiy theory. *International Journal of Psychiatry*, 3, 512-515.
- Saucier, G. i Goldberg, L.R. (1996). *The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model: The five factor model od personality – theoretical perspectives*. New York: Guildford Press.

- Schmitt, D.P., Realo, A., Voracek, M. i Allik, J. (2008). Why can't a man be more like a woman? Sex differences in big five personality traits across 55 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 168–182.
- Segal, D.L., Coolidge, F.L. i Mizuno, H. (2007). Defense mechanism differences between younger and older adults: A cross-sectional investigation. *Aging and Mental Health*, 11, 415- 422.
- Soldz, S., Budman, S., Demby, A. i Merry, J. (1995). The relation of defensive style to personality pathology and the big five personality factors. *Journal of Personality Disorders*, 9, 356-370.
- Soto, C.J., John, O.P, Gosling, S.D i Potter, J. (2011). Age Differences in Personality Traits From 10 to 65: Big Five Domains and Facets in a Large Cross-Sectional Sample. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100, 330–348.
- Tauschke, E., Merskey, H. i Helmes, E. (1990). A systematic enquiry into recollections of childhood experiences and their relationship to adult defence mechanisms. *British Journal of Psychiatry*, 157, 392-398.
- Vaillant, G.E. (2000). Adaptive mental mechanisms: Their role in a positive psychology. *American Psychologist*, 55, 89-98.
- Vulić-Prtorić, A. (2008). Psihometrijska validacija upitnika obrambenih stilova DSQ-40 preliminarno istraživanje. *Socijalna psihijatrija*, 36, 49-57.
- Weinberger, D.A. (1998). Defenses, personality structure and development: Integrating psychodynamic theory into a typological approach to personality. *Journal of Personality*, 66, 1061-1080.